

“ TÜRKCENİN MATEMATİĞİ ”

10.SINIF 1. DÖNEM 2. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI YAZILISI FULL TEKRARI

Koşma

Gezerken şu yere uğradı yolum,
Bu yerlerde böyle güzel olur mu?
Kuğum seni kaçırmışlar gölünden,
Bu göllerde böyle kuğu olur mu?

Kuğum senin kaşın gözün karadır,
Görün Kadir Mevlam neler yaratır,
Ak gerdanda siyah benler sıradır,
Ak kuzuda siyah benler olur mu?

Kuğum gitti, viran kaldı gölleri,
Söyler mi o efendimin dilleri,
Balıktan mı aldın sen bu telleri,
Ak kuğuda böyle teller olur mu?

Gevherî der: Bu kuğunun kastı ne?
Kına vurmuş ellerinin üstüne,
Kurban olam gözlerinin mestine,
Ak kuğuda böyle gözler olur mu?

Gazel

Gitdin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile

Devr-i meclis bana girdâb-ı belâdır sensiz
Mey-i zehrâb-ı sitem sâgâr-ı gerdânı bile

Bağa sensiz bakamam çeşmime âteş görünür
Gül-i handânı değil serv-i hırâmânı bile

Sineden derd ile bir âh edeyin kim dönsün
Aksine çarh-ı felek mihr-i dırahşanı bile

Hâr-i firkahtinle Neşâtî-i hazînin vâ-hayf
Dâmen-i ülfeti çâk oldu giribânı bile

1. Yukarıdaki iki şiiri nazım birimi, dil ve ifade yönünden karşılaştırınız.

Cevap: Koşmanın nazım birimi dörtlük, gazelin ise beyittir. Gazelde ağır bir dil varken koşmanın dili sade ve anlaşılırdır. Gazelde Arapça ,Farsça kelimeler kullanılırken koşmada halk söyleyişlerine yer verilmiştir.

2. Aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

- 1) “Hakikatlerin Eşiği” anlamına gelen Edip Ahmet Yükneki tarafından yazılmıştır.
- 2), bir yaşantı veya davranışın daha iyi kavranmasını sağlamak için göz önünde canlandırıp dile getirme anlamına gelmektedir.
- 3) Halk edebiyatında genellikle aşk, tabiat, güzellik konularının işlendiği nazım biçimidir.
- 4) Anonim halk edebiyatında insanların ya da toplumların aksayan yönlerini konu edinenlere şiirlere adı verilir.
- 5) Türküler, yapıları bakımından iki bölümden oluşur. İlk bölüm, adı verilen ve türkünün asıl sözlerinin yer aldığı bölümdür. İkinci bölüm ise her bendin sonunda tekrar eden bölümüdür.
- 6) Pek çok şair ve yazarı etkileyen Risaletü'n-Nushiyye (Nasihatler Kitabı) ve Divan olmak üzere iki önemli eseri vardır.
- 7) İslamiyet'in Kabulünden Önceki Dönem'de sagu adı verilen biçimin divan edebiyatındaki karşılığı, halk edebiyatındaki karşılığı ise koşma nazım biçimiyle söylenenlardır.
- 8)hükümdara sunduğu “Kutadgu Bilig” adlı eseriyle “ulug has hâciblik” (başmâbeyincilik-dö- nemin dışişleri bakanlığı) makamına getirilmiştir.
- 9) İlahiler farklı tarıklarlarda farklı isimlerle anılmıştır: İlahi yerine Mevleviler, Bektaşiler, Yeseviler adlarını kullanmışlardır.

10) Bir düşünce veya duyguyu iğneleyici ve alaycı bir dille söz eder gibi yazılanlar olarak adlandırılmaktadır.

11), halk şirindeki en kısa nazım biçimidir. Genellikle 7'li hece ölçüsüyle söylenip dört dizeden oluşur ve aaxa şeklinde kafiyelenir.

12), edebiyatımızdaki ilk siyasetname örneği olması yönüyle önemli bir yere sahiptir.

13) Dize sonlarındaki ek ve kelime tekrarına denir.

14) ile başlayan tasavvuf hareketi, yüzyıllar içerisinde yayılarak devam etmiştir.

CEVAPLAR:

- 1)Atabetü'l Hakâyık
- 2) alegori
- 3) koşma
- 4) taşlama
- 5) bent-nakarat
- 6) Yunus Emre
- 7) mersiye, ağıt
- 8) Yusuf Has Hacip
- 9) âyin, nefes, hikmet
- 10) şathiye
- 11) mani
- 12) Kutadgu Bilig
- 13) redif
- 14) Hoca Ahmed Yesevi

3)
Gönül gurbet ele varma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez

Yürüktür bizim atımız
Yardan atlattı zatımız
Gurbet elde kıymatımız
Ya bilinir ya bilinmez

Bahçemizde nar ağacı
Kimi tatlı kimi acı
Gönüldeki dert ilâcı
Ya bulunur ya bulunmaz

Deryalarda olur bahrî
Doldur ver içeyim zehri
Sunam gurbet elin kahrı
Ya çekilir ya çekilmez

Emrah der ki düştüm dile
Bülbül figan eder güle
Güzel sevmek bir sarp kale
Ya alınır ya alınmaz

Erzurumlu Emrah

3) Yukarıdaki şiirin nazım şeklini sebepleriyle belirtiniz.

Cevap: Şiirin nazım şekli semaidir. Halk şiirinde hecenin sekizli ölçüsüyle koşma biçiminde oluşturulan özel bir ezgi ile söylenen şiirlere semai denir. Şiirde sekizli hece ölçüsü kullanılmıştır.

4)

I.

Alp Er Tunga öldi mü
İssız ajun kaldı mu
Ödlek öçin aldı mu
Emdi yürek yırtılır

II.

Ecel tuzağını açamaz mısın
Açıp da içinden kaçamaz mısın
Azat eyleseler uçamaz mısın oğlu
Kırık mı kanadın kolların hani

III.

Tıfl-ı nazeninim unutmam seni
Aylar günler değil geçse de yıllar
Telh-kam eyledi firakın beni
Çıkar mı hatırdan o tatlı diller

Verilen dizeler Türk edebiyatının farklı dönemlerinde ölüm temasını işleyen şiirlerden alınmıştır. Buna göre numaralanmış yerlere hangi nazım şekli yazılmalıdır?

Cevap: Türk şiirinde ölüm temasını işleyen şiirler her dönem farklı adlarla anılmıştır. İslamiyet'in kabulünden önceki Türk edebiyatına ait olan ve Alper Tunga'nın ölümünü anlatan dizeler "sagu" âşık edebiyatı döneminde söylenen dizeler "ağıt" divan şiiri etkisinde söylenen dizeler ise "mersiye" adını almıştır.

5)

<p>Bir garip kuş idim bakın halime Yavru şahin vurdu sinem yareli Varamadım mekanıma elime Yavru şahin vurdu sinem yareli</p>	
<p>Kaklar kamug kölerdi Taglar başı ilerdi Ajun tını yılırdı Tütü çeçek çerkeşür</p>	

Meni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı? Felekler yandı âhımdan muradım şem'i yanmaz mı?	

Yukarıdaki şiirlerin nazım şekillerini yanlarındaki boşluklara yazınız.

**Cevap: 1) Koşma
2) Koşuk
3) Gazel**

- 6) I. Bent ve kavuştak bölümlerinden oluşur.
II. Hece ölçüsünün her kalıbı ile söylenir.
III. Bozlak, hoyrat, kayabaşı gibi isimler alır.

Numaralanmış özellikler hangi nazım biçimine aittir?

Cevap: Türküler ezgilerine göre bozlak, hoyrat, kayabaşı gibi türlere ayrılır. Bent ve kavuştak bölümlerinden oluşur ve hece ölçüsü ile yazılır.

- 7) Yeşil kurbağalar öter göllerde
Kırıldı kanadım kaldım çöllerde
Anasız babasız gurbet ellerde

**Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
Şu mahzun gönlümü kimler eğlesin**

Bu şiirin biçim, içerik ve anlatım özellikleri dikkate alındığında hangi nazım biçimine ait olduğu söylenebilir?

Cevap: Şiir bir üçlük ve iki dizeden oluşmuştur. Kafiye örgüsü “aaa bb” şeklindedir. 11’li hece ölçüsü ile söylenmiştir. Öksüzlüğün verdiği acı işlenmiştir. Bu özelliklere yakın seçenekler koşma ve türküdür. Koşmalar dörtlükle yazılırlar. Bu nedenle verilen şiir koşma olamaz türküdür.

8) I.

Behey elâ gözlü dilber
Vaktin geçer demedim mi
Haramî olmuş gözlerin
Beller keser demedim mi

II.

Mendilim yudum arıttım
Gülün dalında kuruttum
Adın ne idi unuttum
Sorulmayı sorulmayı

Bu dörtlüklerin nazım şekilleri nedir?

Cevap: I. dörtlük “bre, hey, behey” gibi bir seslenme ile başlamış, yığıtçe bir söyleyişe sahip ve 8’li hece ile söylenmiş olduğu için varsağı örneğidir. II. dörtlük ise daha kıvrak bir söyleyişe sahip olup genel özellikleri ile koşmaya benzeyen, 8’li hece ölçüsü ile oluşturulmuş bir semaiden alınmıştır.

9) 17. yüzyıldan sonra Anadolu’da oluşan, âşık tarzı Türk halk edebiyatının yaygın bir gelenek bırakan, en önde gelen âşıklarındandır. Türk saz şairi denince akla gelen ilk isimlerdendir. Sade ve duru bir dili vardır. Yöresel sözcükleri yoğun bir şekilde kullanmıştır. Divan şiirinden aldığı motifleri geleneğe uygun olarak örmüştür. Şiir anlayışı, divan edebiyatının şiir anlayışından farklı özellik taşır. O, tabiatı, insanı ve olayları konuşma rahatlığı içinde özgün imgeleriyle anlamlandırır. Tasavvufa ve dinî konulara yer vermemiştir.

Bu parçada söz edilen şair kimdir?

17. yüzyılda yaşaması, âşık tarzı Türk halk edebiyatında yaygın bir gelenek bırakması, Türk saz şairi denince akla gelen ilk isim olması parçada anlatılan şair ile ilgili önemli ipuçlarıdır. Bu özelliklere sahip âşık Karacaoğlan'dır.

10) Erzurum'da doğan şair, doğduğu yerin tabiatını diline yansıtmış gibidir. İyi bir medrese eğitimi alan ve aruzu tüm incelikleriyle kullanan şair, divan edebiyatının en büyük övgü ve yergi şairidir. Aşırıya kaçan eleştirileri ölümüne neden olmuştur.

Bu parçada tanıtılan şair, kimdir?

Parçada tanıtılan övgü ve yerginin en büyük şairi Nef'i'dir.

11) 14. yy.da yaşamış olan ---- aynı zamanda iyi bir tıp bilginidir. Çelebi Mehmet'i Ankara'da tedavi etmiş, padişah da bunun üzerine Tokuzlu köyünü kendisine tımar olarak vermiştir. Ancak köylülerin kendisini köyde istemeyip tartaklamaları üzerine ---- adlı eserini yazmıştır. Divan şiirinin kurallarını derli toplu kullanan ilk divan şairidir.

Bu parçada boş bırakılan yerlere hangileri gelmelidir?

Şeyh Galip, 18. yüzyılda yaşamış, divan şiirinin son büyük temsilcisidir. Eseri Hüsnü Aşk alegorik bir aşk hikâyesidir. Fuzûlî, 16. yüzyılda yaşamıştır. Şikâyetname onun mektup şeklinde yazdığı eseridir. Mercimek Ahmet, eserini mensur şekilde kaleme almıştır. Eseri döneminin sade nesir örneklerindedir. Nâbî 17. yüzyılda yaşamıştır ve didaktik tarzda yazdığı eserleri ile tanınır. Parçada sözü edilen şair Şeyhî ve onun eseri Harnâme ' dir.

12) Nedîm'in şiirleri, yaşadıklarının, gördüklerinin, hissettiklerinin edebî metinlere birer iz düşümüdür sanki. Zira o, yaşadığı şehrin yani Lale Devri İstanbul'unun doğal güzelliklerini, buradaki mekânları, mimari eserleri, şehrin hareketli ve renkli sosyal yaşamını, geleneklerini ve yaşadığı yerdeki dil özelliklerini, halk söyleyişlerini şiirinde ustaca kullanmayı bilmiştir. Klasik Türk şiirine İstanbul Türkçesinin incelik ve yalınlığını getiren, halk söyleyişlerine, seviyeli bir argoya, deyim ve atasözlerine başvuran şair, Lale Devri'nin edebî zevkine uygun bir anlatım tarzı oluşturmuştur.

Bu parçada vurgulanan akım aşağıdakilerden hangisidir?

Gelenek ve görenekleri, halk söyleyişlerini, İstanbul Türkçesinin inceliğini ve yalınlığını ortaya koyan Nedim'in öncüsü olduğu akım, mahallileşme akımıdır.

13) Divan edebiyatının en lirik şairlerindendir. şiirlerini okuyanda duygusal bir iz bırakır. Ne hakkında yazıyorsa mutlaka sonu aşka bağlanır. O edebiyata ve şiire aşkla bağlı, aşkı şiirde en güzel şekilde anlatan bir şairdir. Derin bir hoşgörüsünün olduğunu ve şiirlerinde birden fazla kültürün rol oynadığını da görmekteyiz. şiirlerinin Arapça, Farsça ve Türkçe olarak üç dille mükemmele yakın yazılmasının nedeni de Bağdat ve çevresinde yetişmiş olmasıdır.

Bu parçada söz edilen şair hangisidir?

Parçada verilen divan edebiyatının en lirik şairi olması, her şiirinin aşka bağlanması ve üç dili ustaca kullanması ayrıntıları Fuzli'nin en belirgin özellikleridir.

14) Aşağdaki cümlelerde bulunan tamlamaları çeşitleriyle yazınız.

* Yağmurun hüzün veren damlalarına karıştık.

* Kuşun kanadının altınas aklansa da onu bulacaklar.

* Ayak seslerini işitince içine bir korku düşmüştü.

* Ne başka bir sonbahara verdin bahemizi

* Daha doymamıştık son yemişlerine yazın

*

Gökyüzünün başka rengi de varmış
Geç fark ettim taşın sert olduğunu.

*

Sırları dökülüyor baktığı aynaların
Söndürüp yürüyor bir bir aynaları kadın

*

İHA tasarımlarında mühendisler, baykuşların kanatlarının yapısından esinlenerek ses desibeli düşük hava araçları üretiyor.

* Türk edebiyatında anı türünün ilk örneklerinden biri Babür İmparatoru Babür Şah'ın yazdığı Babürname adlı eseridir.

* Halit Ziya Uşaklıgil'in Kırk Yıl adlı eseri bu dönemde verilen örneklerdendir.

* Günün son saatlerinde Mardin'in taş evleri pırl pırl yanıyordu.

* Kalbinin en derin yerinde büyütüyordu seni.

* Sözü büyütme, gereksiz kelimelerle doldurmak yoktur onda.

* Gözlerinde deniz mavisi bir mutluluk vardı.

* **Vuslat kapısını açıyor gökler.**

* **Yüzündeki güneş yanığı emekçi olduğunu işaret ediyordu.**

* **Peygamber çiçeğinin aydınlığında ara ellerimi dizesini mırıldandı.**

* **Edebiyatın her türünde kalem oynatmayı da pek doğru bulmamıştı.**

